

Tomaž Močnik:

"Vse, kar delaš, delaj srčno in s srcem."

Intervju z orglarjem, organistom in zborovodjem Mešanega pevskega zbora župnije Železniki

Tadeja Šuštar

Tomaž Močnik, orglar, organist, zborovodja, mož, oče ...

Prihajaš iz Cerkelj na Gorenjskem, družino in dom si si ustvaril v Železnikih. S Selško dolino, natančneje z Zabrdom, si se povezal leta 1997, od takrat se te prvič spomnim. Razlog za to so bile orgle priznanega organista Tonea Potočnika, ki so najvišje postavljene orgle v Sloveniji, na nadmorski višini 1.105 metrov, ki pa jih ni izdelala tvoja orglarska delavnica. Kljub temu imaš z njimi kar močno povezavo. Orgle je izdelala Škofijska orglarska delavnica Maribor, pri kateri sem bil zaposlen kot intonater, in sem te orgle tudi intoniral.

Tomaž, ti si orglar, organist, zborovodja ter seveda oče in mož. Poklicno si torej obrtnik in umetnik hkrati!? Kaj ti praviš, kdo si?

Obrtnik pač moraš biti, moraš imeti obilo znanja, moraš biti mojster izdelave, kajti sama gradnja orgel zahteva oboje, tako obrtniško brezhibno izvedbo in nato še popolno zvočno podobo, kar pa je povsem umetniško delo. Eno brez drugega ne gre.

S čim se trenutno intenzivno ukvarjaš oziroma se ukvarjate v delavnici Močnik, glede na ponudbo storitev, ki jih nudite in tudi oglašujete na internetni strani, kjer ponujate novogradnjo, obnavljanje ter uglaševanje in vzdrževanje?

Zelo intenzivno se dogaja na terenu, in sicer v Avstriji, v kraju Lind im Drautal ali po naše Lipa v Dravski dolini, kot se je verjetno nekoč imenoval, a danes dvojezičnosti na tem območju skoraj ni več, čeprav koroški Slovenci kraj poznajo le kot Lipa v Dravski dolini. Tam sedaj postavljamo nove orgle, ki so spet nekaj posebnega, kot so nekaj posebnega, nekaj novega, nek nov izziv vsake naše orgle.

V kakšnem smislu so te v Lipi posebne?

Cerkev je dokaj velika, oni pa so postavili finančni limit. Niso želeli, da postavimo orgle v velikosti, ki je primerna za njihovo cerkev, ampak so rekli, da toliko in toliko zmorejo, ter nas povprašali, kaj za to ponujamo. Za ponujeni denar, sem razložil, lahko naredimo deset registrov, in velika prednost je, če imajo orgle dva manuala, torej dve vrsti tipk, na katere igra organist z rokami. Kajti vsa literatura, ki je za orgle napisana, predvideva, da imajo orgle dva manuala. Povedali so mi tudi, da želijo organizirati orglarsko šolo, kar pomeni tudi, da bodo učenci vadili ... O vsem tem sem razmislil in ponudil možnost, da imajo orgle sicer le deset registrov, imajo pa dva manuala, s tem da drugi manual nima samostojnih registrov, ampak uporablja piščali prvega manuala. To so tako imenovane transmisije, ki jih občasno uporabljamo pri manjših orglah, a pri tako velikih take rešitve še nisem zasledil.

Lipa v Dravski dolini (Avstrija), orgle opus 40. Foto: Arhiv družine Močnik

Lipa v Dravski dolini, Avstrija, igralnik. Foto: Arhiv družine Močnik

Torej bo spet ena inovacija!?

Ne gre ravno za inovacijo, ampak sem samo razširil koncept. Ta teden bomo zaključili tehnični del in prihodnji teden začnem z intonacijo, z zvočnim delom. In me zelo zanima, kako bo zvenelo. (Še pred izdajo Železnih niti smo izvedeli, da je odlično zvenelo in da je bil organist navdušen.)

Ali lahko tudi ne bi bilo v redu? Ali se bo šele sedaj pokazalo, ali je bila rešitev prava?

Ne, ne. Če ne bi vedel, da bo v redu, ne bi izbral take rešitve. Prepričan sem, da bo v redu. Vseeno me zanima, kako bo delovalo in kako bodo strokovnjaki sprejeli tako rešitev. Kljub temu da je škofijska komisija naš projekt izbrala izmed več ponudb in so se s predlaganim načrtom strinjali.

Ali je postopek vedno enak? Razpišejo natečaj, na katerega se prijavi več delavnic, ki ponudijo svoje rešitve, s katerimi morajo prepričati komisijo?

Da, vedno znova je treba zmagati na natečaju, prepričati komisijo in premagati konkurenco.

Ali to pomeni, da moraš že vnaprej vedno izdelati pravo študijo in ponuditi zelo natančno izdelane načrte oziroma rešitve?

V bistvu da. A ko sem začel, je bilo dovolj, da si napisal, kateri registri bodo v orglah, narisal preprosto skico, in to je bilo vse. Danes moraš kot ponudbo praktično oddati načrte. In taka ponudba tudi že kar nekaj stane, čeprav ti tega nihče ne plača.

Kako izbereš, kam boš oddal ponudbo?

Razpisi niso javni. Temveč vse poteka bolj interno: če te poznajo in te povabijo ..., na primer v Avstriji ima vsaka škofija svojo komisijo, in ko se župnija odloči za orgle, jim komisija predlaga, na koga naj se obrnejo za ponudbo. Predlagajo jim tri ali štiri orglarje. Zgodi se, da ima župnija že neko svojo idejo ... Skratka, mi ponudbe ne moremo kar nekam oddati, ampak nas morajo povabiti. V Skandinaviji je spet drugače: nimajo komisije, ampak župnija

najame svetovalca, ki pripravi koncept in predlaga, kdo bi bil lahko izvajalec, od koga naj pridobijo ponudbo.

Torej je svetovalec tisti, s katerim potem sodeluješ, ki pride do tebe. S Skandinavijo imate, kot sem prebrala, največ posla?

Zadnjih pet let res delamo skoraj samo še tam.

Oddaljenost naročnika oziroma razdalja nima vpliva na vaše delo?

Niti ne. Pravzaprav mi še pomislili nismo na razdaljo. Mi namreč delamo na jugu Švedske, v okolici mesta Malmö. In ko smo postavili druge orgle na Švedskem, so nam rekli, da če bi naročili orgle pri najbolj oddaljeni firmi na Švedskem, bi prišle od dlje kot od nas. Od nas je 1.600 kilometrov, medtem ko je Švedska dolga 2.000 kilometrov.

Potemtakem tebi razdalja ne predstavlja nobene ovire, konec koncev je tvoja delavnica v Cerkljah in dom v Železnikih.

Res ne. Saj je le 40 kilometrov in to je enako, kot bi se vozil v Ljubljano. Meni se danes, po tolikem času, tudi ne zdi več daleč peljati se na Švedsko. Pot je postala domača.

Kako poteka transport orgel, ki so precej velik, zahteven tovor? S tovornjakom, z vlakom?

V delavnici orgle najprej sestavimo, kolikor največ lahko, razen zvočnega dela – jih ne intoniramo. Potem jih razderemo, zapakiramo in naložimo na tovornjak, ki odpelje tako pripravljene orgle na določen naslov, kjer smo ob dogovorjenem času tudi mi, da tovor razložimo. Vlak ne pride v poštev, ker bi morali naš tovor prevečkrat prelagati ...

Koliko vas običajno gre na pot, da orgle predate svojemu namenu?

V podjetju nas je šest, a na pot običajno gremo štirje, če so manjše orgle; pri večjih pa vsi. Kajti za naročnika je postavljanje orgel velik dogodek, lahko rečem, da je zanje dogodek stoletja, saj se orgle ne

postavljajo na deset ali dvajset let. Zato se že vnaprej dogovorimo, da potrebujemo pomoč pri razlaganju, in domačini z veseljem pridejo in pomagajo. Razstavljene orgle imajo namreč veliko delov, ki jih je treba prenesti. Vsega tudi ne moremo zapakirati v zaboje ali škatle, ampak je neke vrste razsuti tovor, ki za čim hitrejši prenos potrebuje čim več parov rok.

Koliko delov v povprečju sestavlja orgle? Jih preštejete?

To bo pa težko. Seveda odvisno od tega, ali štejemo samo posamezne sklope, npr. igralnik, meh, omara, piščali ... ali pa tudi najmanjše sestavne dele posameznega sklopa. Tako ima samo igralnik naših največjih orgel v Plečnikovi cerkvi v Šiški nekaj tisoč sestavnih delov. Piščali, na primer, je v teh orglah 3.122: od tega 2.967 kovinskih in 155 lesenih. Porabili smo več kot 1.500 metrov abstrakt – to so tanke lesene letvice, ki služijo za povezavo med tipko in ventilom. Celotne orgle pa tehtajo skoraj 15 ton.

Zakaj morate orgle v delavnici najprej sestaviti, če jih potem morate še razstaviti, da jih lahko dostavite naročniku? Kako to, da ni dovolj, da vse sestavne dele izdelate in jih potem sestavite pri naročniku?

Lažje razumeš, če veš, kako so orgle sestavljene, kaj vse jih sestavlja in koliko je različnih delov. To naredimo najprej zato, da ugotovimo, ali se vse prilega, ali paše skupaj. Večji del načrtov je namreč dvodimenzionalnih, le tiste osnovne sklope z računalnikom narišemo tridimenzionalno, da vidimo, kako gre skupaj, da se kaj ne križa. Vsa "drobnarija", ki je do neke mere standardna, se ne riše, jo samo izdelamo in sestavimo. Če bi orgle sestavljali na licu mesta, bi za tehnični del morali biti na terenu dva do tri mesece, tako smo pa dva tedna.

Vaš slogan se glasi "S preprostostjo do popolnosti", kako si ga izbral?

Pri orglah morajo stvari biti čim bolj preprosto rešene, ker se le tako zagotovi, da bodo orgle dobro

Šiška – orgle opus 15, pogled na orgle. Foto: Arhiv družine Močnik

in dolgo igrale. Takoj, ko začneš nekaj komplicirati, se hitro pojavijo težave. S čim bolj preprostimi rešitvami moraš doseči brezhibno delovanje, tako v tehničnem kot zvočnem, umetniškem smislu. Torej s preprostimi rešitvami poskušamo doseči čim bolj popolne orgle.

Ali morate za vsake orgle izdelati čisto vse dele, vsak element posebej na novo sami ali je nekaj standardnih delov, ki jih samo naročite in vgradite?

Standardnih delov je zelo malo. Vsake orgle so unikat! Za nekatere dele mehanike, torej povezave od tipke do ventila v sapnici, lahko rečem, da so standardni. Vendar mi delamo orgle v različnih stilih, od katerih ima vsak svoje posebnosti, ki jih je treba upoštevati. In zato niti ti "standardni deli" niso tako standardni, kot bi bili, če bi bila naša delavnica specializirana samo za en stil orgel.

Kaj te pri orglah najbolj navdušuje? So res kraljica instrumentov? Je v njih res cel orkester?

Kraljica instrumentov vsekakor je. Tako v tehničnem smislu – moramo se zavedati, da so bile orgle do industrijske revolucije najbolj komplicirana naprava, kar si jo je človek izmislil – kot v zvočnem smislu, saj orgle proizvajajo zvok, ki sega od najnižjih pa do najvišjih frekvenc, ki jih človeško uho še lahko zazna.

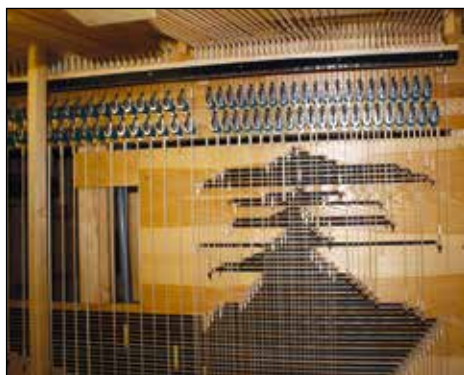
Šiška – orgle opus 15, igralnik. Foto: Arhiv družine Močnik

Ampak zakaj si se odločil za orgle in jim posvetil vse življenje, vso energijo? Po izobrazbi si inženir radiologije, torej bi se morala pogovarjati o rentgenu in čakalnih dobah v zdravstvu, se pa pogovarjava o tvoji veliki strasti, orglah! S čim so te orgle tako prevzele?

Na začetku zagotovo zvok. V osnovni šoli sem se učil klavir, ki pa sem ga potem za nekaj let pustil ob strani. Moj starejši brat, Damijan, ki je danes skladatelj, je imel v Cerkljah župnijski zbor. Ko je moral k vojakom, niso imeli nikogar, ki bi ga nadomestil. Takrat so se spomnili name in sem začel.

Pa je šlo? Je bilo znanje klavirja dovolj, da si obvladal tudi orgle?

Klavir je osnova, vendar ni zadosti, ker orgle zahtevajo še eno stopnjo več, ker niso dovolj roke, ampak moraš znati uporabljati tudi nogi. Začel sem kar igrati, saj je klaviatura enaka klavirski in poleg tega na začetku igraš bolj preproste skladbe: z nogo pritisneš sem in tja kak ton, ampak mene je res prevzel zvok. V Cerkljah so namreč orgle precej velike, a žal trenutno v zelo slabem stanju: imajo 45 registrov, kar pomeni, da je, ko si vse odprl in zaigral, mogočno zadonelo, je resnično kar zagrmelo. In ko igraš tak instrument, imaš občutek, da obvladuješ vesolje, da si vsemogočen, in ta občutek te ne spusti več. Poleg tega so bile orgle že takrat v slabem stanju, in ko si klical mojstra za popravilo, kar ni in ni prišel,

Šiška – traktura z vgrajenimi magneti. Foto: Arhiv družine Močnik

zato sem poskušal in tudi uspel stvari urediti sam. Ugotovil sem, kako orgle delujejo, in popravil, kolikor se je dalo. Tako me je pritegnila še tehnična plat.

Si se kje učil igranja na orgle ali si kar samouk?

Ne, nisem samouk. Leta 1988 sem se vpisal na orglarsko šolo na Teološki fakulteti v Ljubljani, ki je pravzaprav štiriletni tečaj: vsako soboto je teoretični pouk in dvakrat na teden pouk instrumenta.

Kdaj je bilo to?

V času, ko sem študiral na višji zdravstveni šoli, so bile orgle moj vzporedni študij.

Vipava, opus 11. Foto: Arhiv družine Močnik

Ali si takrat imel že izdelano idejo, kaj boš počel v življenju? Si že vedel, da ne boš radiolog?

Želja, da bi se ukvarjal z orglami, je že bila, vendar nisem vedel, kakšne sploh bodo možnosti. Da bom igral orgle, sem vedel, glede izdelave orgel pa še ne. Vendar sem takrat spoznal gospoda Braneta Koširja, ki je kasneje postal vodja orglarske delavnice v Mariboru.

Začelo pa se je leta 1990 takole: izvedel sem, da v Stični postavljajo nove orgle. Vedel sem, da je profesor Edo Škulj, ki me je poučeval na orglarski šoli, naredil dispozicijo orgel v Stični, torej izbor registrov. Zato sem ga vprašal, ali bi se dalo v Stični to kaj pogledati. Odgovoril mi je, da to ne bi bil problem, da naj kar pokličem in se dogovorim. In res sem poklical. Patri so me prijazno povabili, naj kar pridem, da bom lahko pomagal in da bom kar pri njih stanoval. In ko so te orgle postavljali, sem živel v samostanu in hkrati videl, kako so orgle sestavljene in kako poteka delo. Tam sem spoznal Toneta Potočnika, ki je prišel iz Rima, da je orgle predstavil. Naslednja stvar je bilo povabilo cerkljanskega kaplana Štefana Paulija, ki je dobil svojo župnijo Loški Potok. Orgle v tisti cerkvi so bile praktično zanič. Poklical me je, če bi jih popravil. Res sem se lotil dela, vmes pa spoznal

Ljubljana – Dravlje, opus 21. Foto: Arhiv družine Močnik

Braneta Koširja, ki je bil doma iz sosednje župnije Sodražica. On je že tako veliko vedel o orglah, da jih je praktično znal že sam izdelati: obnovil je manjše orgle, ki so bile v tako slabem stanju, da je moral veliko delov narediti na novo. Brane je šel nato v Maribor, kjer je zelo hitro postal vodja orglarske delavnice, ki je bila ustanovljena leta 1989. Delavnica je že poslala nekaj ljudi na šolanje v Nemčijo, ki se, razen enega, v delavnico niso vrnili. In začela sva se dogovarjati, da bi prišel v Maribor, ker rabijo nekoga, ki orgle zna tudi igrati, za intonacijo, za zvočni del ... in sem se nato odločil, da grem.

Torej so te v Škofijski orglarski delavnici Maribor zaposlili?

Da. Od leta 1991 do 2000 sem bil v Mariboru zaposlen kot intonater. Čez teden sem bil tam, za konec tedna sem hodil domov, v Cerklje. Ves čas pa sem imel željo, da odprem svojo delavnico. Nisem se namreč imel namena tja preseliti. Tako sem poleg redne službe že leta 1998 odprl obrt.

In kakšni so bili samostojni orglarski začetki? Si dolgo čakal na prvega naročnika?

Najprej sem izdelal nekaj popravil, kaj kmalu pa

sem dobil naročilo za prve nove orgle, ki so bile tudi precej velike, saj imajo kar 37 registrov na treh manualih in pedalu.

Kje si postavil svoje prve orgle iz delavnice Orglarstvo Močnik in kdaj je bilo to?

Te prve orgle stojijo v župnijski cerkvi v Naklem in so bile blagoslovljene v letu 2000. Z načrtovanjem pa smo začeli že kakšno leto prej.

Prostori, kjer imaš v Cerkljah delavnico, so bili že prej delavnica ali si jih ti zgradil?

Doma sem nekaj prizidal, vendar je bilo premajhno, tako da imam tam sedaj samo pisarno. Potem sem vzel v najem prostore, a so bili prav tako hitro premajhni. Nato je mizar Janez Boštich, s katerim že od začetka sodelujem, postavil novo delavnico in imam sedaj en del pri njem v najemu, hkrati on za nas dela mizarska dela, ki jih je pri izdelavi orgel res veliko. Orgle imajo zelo veliko lesenih delov.

Katere materiale poleg lesa uporabljate pri izdelavi orgel? Nekje sem zasledila, da imate težave glede uporabe svinca.

Za kovinske piščali je neobhodno potreben svinec. Preizkusili so že ogromno različnih materialov, ven-

Naklo –
orgle opus 1.
Oblikovanje
orgel: Štefan
Močnik.
Foto: Evgen
Žižek

dar nobeden ne ustreza. Uporabna je edino mešanica kositra in svinca, torej cin: za različne registre v različnem razmerju. Vsake toliko let moramo orglarji podpisati peticijo, saj je izdelava orgelskih piščali edina izjema v Evropski uniji, da se dovoli uporabo svinca, ker je sicer popolnoma prepovedan.

Pa so težave samo v Evropi ali se s tem soočajo orglarji po celem svetu?

Ne. Mislim, da samo v Evropi.

Kaj pa ostali materiali? Les? Je vseeno, kakšne vrste je?

Ne, ni čisto vseeno. Les mora biti sekan v pravem času in naravno sušen. Kajti lesa ne impregniramo.

Pri nas so omare večinoma pobarvane, v Skandinaviji mogoče zunanost povoskamo ali naoljimo, notranjost je vedno surova. Za piščali uporabljamo smreko, pri manjših piščalih tudi hruško, ker se lahko lepo, gladko obdelata. Za določene dele piščali tudi hrast. Za dele tako imenovane trakture, povezave, torej za razne kotnike in ročice in podobne stvari, uporabljamo beli gaber. Letvice, ki vlečejo ventile (povezava od tipke do ventila), so iz zelo goste ravne smreke, saj so debele le 0,8 milimetra in široke 8 milimetrov, in tako letvico sicer zlahka prelomiš, a na nateg zdrži tudi sto kilogramov. Potem so še tipke, ki jih ne izdelujemo sami, ampak jih naročimo. Izrišemo sicer klaviaturo, damo mere, izdelata jih specializirana delavnica v Nemčiji. So do neke

Staffanstorp (Švedska)
piščali. Foto: Arhiv
družine Močnik

Höör (Švedska) – igralnik. Foto: Arhiv družine Močnik

Höör (Švedska) – detajl klaviature Foto: Arhiv družine Močnik

mere standardne, vendar morajo, ker izdelujemo orgle v različnih stilih, ustrezati stilu. Obloga tipke je pomembna, tako na primer morajo, če izdelamo baročne orgle, imeti črne tipke in ne belih, kot je to sicer običajno. Zato potrebujejo tudi ebenovino.

Kje dobite les? Lokalno?

Ja, lokalno. Večinoma ga preskrbi naš mizar.

Kateri so najbolj pomembni, ključni deli orgel?

Najprej omara ali ohišje orgel, ki ima poleg estetske predvsem zvočno funkcijo, saj zlasti v večjih in slabo akustičnih prostorih usmerja zvok in okrepi resonanco.

Sledi igralnik, na katerem igramo, in ima lahko en, dva ali več manualov (klaviatura, na katero igramo z rokami) in pedal (klaviatura, na katero igramo z nogami). Z igralnikom je povezana traktura (latinsko: trahere = vleči), kot se imenuje povezava med tipko in ventilom v sapnici, ki spusti zrak v piščali. Ločimo mehansko, pnevmatsko in električno trakturo. Najboljša je mehanska, ker omogoča neposreden stik z ventilom in preko tega z inštrumentom. Tako imenovana obešena traktura omogoča najbolj neposreden stik organista z orglami. Tipke so preko kotnikov, gredi in tankih lesenih letvic (abstrakt) neposredno obešene na ventil v sapnici. To je seveda mogoče le pri igralniku, ki je vgrajen v spodnji del orgelske omare. Taka traktura organistu omogo-

Höör (Švedska) – traktura. Foto: Arhiv družine Močnik

Höör (Švedska) – detajl omare Foto: Arhiv družine Močnik

Höör (Švedska) – notranjost sapnice. Foto: Arhiv družine Močnik

ča kar najbolj natančno in virtuosno igranje.

Potem je sapnica, ki je nekakšen zaboj z veliko različnih utorov in kanalov in na njem stojijo piščali, ki dobivajo zrak preko ventilov. Najboljše so tonske sapnice na poteg, kjer vse piščali hkrati zapojejo, imajo lepšo izgovorjavo ter jasen zvok – pomemben zlasti za polifono igro.

Kot rečeno, na sapnici stojijo piščali. V osnovi ločimo ustnične in jezične. Ustnične dalje delimo na piščali s srednjo menzuro, ki se imenujejo principal, s široko menzuro, ki se imenujejo flaut, in z ozko menzuro, ki se imenujejo godala. Jezične pa delimo na tiste z naravno dolžino odmevnika – trobente, oboe, ter take s kratko dolžino odmevnika – regali. Posamezne registre označujemo poleg imena s številko, ki nam v čevljih pove dolžino največje piščali v tem registru. Čevelj je stara dolžinska mera, ki meri nekaj čez 30 cm. Osemčevljski register poje v normalni legi, kot npr. klavir. Največja piščal je dolga 2,4 metra. Štiričevljski poje na isti tipki oktavo višje, 16čevljski pa oktavo nižje. In tako naprej navzgor ali navzdol.

Če je piščal zgoraj pokrita, poje eno oktavo nižje, zvok pa je tišji kot pri odprti piščali. Pokrita piščal je za isti ton polovico krajša od odprte.

Glede na to, da so orgle aerofon in delujejo s pomočjo zraka, potrebujemo še mehove. V orglah je lahko en meh ali več, poznamo tudi različne vrste mehov, ker so različni stili uporabljali različne. Baročne imajo klinast ali kovaški meh, če so orgle iz obdobja romantike oziroma iz 19. stoletja, morajo imeti tako imenovani skladiščni meh itd. Orgle morajo imeti neprekinjen dotok mirnega zraka pod

določenim pritiskom. Pritisk je sicer zelo majhen, le 0,008 atmosfere, pomembna je zadostna količina zraka, ki je pri srednjih orglah približno 14 kubičnih metrov na minuto. Zrak danes običajno dovaja orglam brezšumni električni ventilator.

Če povzamem, imamo omaro, igralnik s trakturo, sapnico, piščali in mehovje.

Kateri od teh delov vam vzame največ časa, je najbolj zamuden, zahteven, kompleksen za izdelavo?

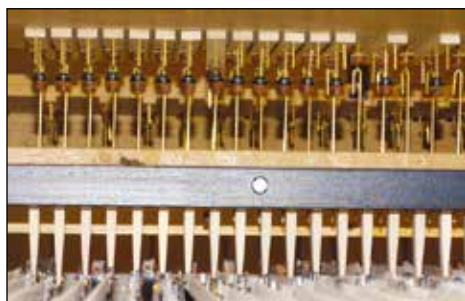
Za izdelavo sta najbolj kompleksna igralnik in sapnica. V igralniku je množica gibljivih sestavnih delov, v sapnici pa so ventili in kanali za zrak, ki morajo dobro tesniti. Povezava od tipke do ventila v sapnici mora biti tudi zelo skrbno in natančno narejena. Najdaljša do sedaj je bila dolga osem metrov in mora biti izdelana tako, da jo s prstom premakneš! V bistvu je tudi, kar se tiče mizarkega dela, zelo zahtevno, saj mora biti mizarško delo izdelano s strojniško natančnostjo.

Staffanstorp (Švedska) – igralnik. Foto: Arhiv družine Močnik

Velesovo, mehovi. Foto: Evgen Žižek

Staffanstorp (Švedska) – mehanika. Foto: Arhiv družine Močnik

Kaj je prvi korak? Kaj naredite najprej, da potem lahko drži opis, kot ga je dala Manica Ferenc: "Vsake orgle so edinstvena mojstrovina, ki jo opredeljuje korni prostor, akustika cerkve, arhitekturna in likovna oprema"?

Svetovalec, organist, komisija ali kar orglar je tisti, ki pripravi dispozicijo orgel ali izbor registrov. En register je vrsta piščali iste tonske barve, menzure in oblike, ki je sam v sebi barvno in jakostno izenačen ter hkrati v pravem zvočnem razmerju do drugih registrov. In za vsako tipko mora biti vsaj ena piščal. Običajne orgle imajo na manualu 56 tipk, kar pomeni, da mora biti za en register 56 piščali, ki imajo enako tonsko barvo. Kot sem že prej omenil, v osnovi ločimo principalne registre, ki imajo srednjo menzuro glede na dolžino piščali. Menzura pomeni razmerje med dolžino in širino piščali. Principal v latinščini pomeni glaven. V orglah se osnovni register imenuje principal in je najpomembnejši register. In te piščali dajejo zvok, ki ga mi pojmuje kot orgelski zvok. Principali imajo močan in jasen ton. Potem imamo še flavtno regi-

stre, ki imajo širšo menzuro od principalov. Flavte so širše, njihov zvok je temnejši in bolj blag. Na drugi strani imamo ožjo menzuro, piščali so ožje glede na dolžino, to so godalni registri, njihov zvok spominja na godala, violino, viola di gambo, kontrabas in imajo bolj rezajoč ton. Potem je še ena skupina: jezičniki. Prve tri skupine, ki sem jih omenil, so ustnični registri, pri katerih zvok nastane tako kot pri kljunasti flauti. Pri jezičnikih pa zvok nastane podobno kot npr. pri klarinetu: tanek medeninast jeziček tolče na medeninast žlebiček in zvok, ki nastane, se ojača v odmevniku. Ti registri, ki so kot ena družina, imajo lahko zelo nežen ali pa zelo močan zvok. En tak močan register se na primer imenuje trobenta ali pa pozavna in kar veliko doda osnovnemu zvoku tako po jakosti kot po barvi. To so torej registri in znotraj teh posameznih družin tisti, ki dela dispozicijo, izbere določene registre. Ob tem mora upoštevati neka pravila, ki glede tega obstajajo. Znotraj njih imaš kar nekaj svobode, a če hočeš, da bodo orgle dobro zvenele, se določenih principov moraš držati.

Šiška – pogled na piščali I. manuala. Foto: Arhiv družine Močnik

Šiška – pogled na piščali II. manuala. Foto: Arhiv družine Močnik

Tako, naredila sva prvi korak, izbrala sva registre. Kaj sledi dispoziciji?

Z izbrano dispozicijo pride naročnik k meni oziroma k izbranemu orglarju in zaprosi za ponudbo. Izmerim cerkev in občasno opravimo tudi akustične meritve, če gre za kakšno posebno cerkev – če je zgradba običajna, se zanesem na dosedanje izkušnje. Nato pa je odvisno od izbranega stila, koliko nam izdelava ponudbe vzame časa: če smo v izbranem stilu že postavili kake orgle, je lahko ponudba hitro pripravljena, sicer ne, ker se moramo najprej malo izobraziti. Načeloma sicer velja, da če veš mere za piščali, potem lahko narišeš tloris. Nato lahko rečeš, da bomo mi te orgle v tem prostoru lahko postavili. Če je treba pripraviti ponudbo za nov stil orgel, še ne boš podrobno proučeval originalnih instrumentov v tem stilu samo za ponudbo. To sledi kasneje, če si izbran kot graditelj orgel.

Potem vas obvestijo, da ste izbrani orglar. Kako se odvija zgodba?

Pripraviti je treba vse mere za piščali, s tem da je treba poznati stil, kako so take orgle v osnovi koncipirane, kje so posamezni deli orgel, ali so na primer sapnice v

enem nivoju ali so druga nad drugo, kakšni so detajli trakture ... Potem se lotimo načrtovanja. Od piščali je odvisno tudi, koliko zraka porabijo, zato se od piščali navzdol začne računati sapnica, koliko morajo biti velike luknje, koliko rabimo zraka za posamezen ton, od tega je odvisno, kako velik bo ventil, od tega je odvisna velikost sapnice in tako naprej v tem redu.

Ali moraš, ko narediš vse izračune, še vse zrisati ali enostavno vstaviš podatke v računalnik in priletijo načrti ven?

Ne, ni tako enostavno. Ko imam vse izračune, je treba še vse zrisati. Včasih, ko sem začel z orglarstvom, računalniško načrtovanje še ni bilo tako razvito in je bilo treba vse narisati ročno ter določene načrte narisati v razmerju 1 : 1, na primer tlorise piščali in sapnice. Tako je bil načrt samo za en del orgel štiri metre dolg ter meter in pol širok. Tega nam sedaj ni več treba, ker ima mizar CNC stroj in se vse nariše na računalniku. Vendar je sedaj treba več risati. Kajti včasih, ko si imel načrte 1 : 1, si ti za kanal od ventila do piščali samo potegnil črto in si zraven samo dopisal ustrezno številko, npr. 10, in je mizar točno vedel, kakšen kanal bo naredil, in ga je ročno odrez-

Konservatorij za glasbo in balet Ljubljana, opus 17. Foto: Arhiv družine Močnik

kal. Sedaj moraš vse točno določiti, kakšna je širina, kakšna globina, kje se začne, kje neha ...

Sodobna računalniška tehnologija vam očitno dela v vaši delavnici ni ravno olajšala?

Lahko rečem, da predvsem pri času nismo nič prihranili, ker ga toliko več porabimo za načrtovanje in programiranje stroja. Edina prednost sodobne tehnologije je v tem, da potem naredi stroj namesto mi-zarja. Seveda je tako zapletena situacija le v našem primeru, ko je vsak izdelek unikat. Če gre za serijsko proizvodnjo, pa je stvar povsem drugačna. Ko so torej načrti pripravljeni, gredo deli v izdelavo.

Nekatere dele pa samo naročite. Kaj na primer?

Kovinske piščali naročimo, vendar moram pripraviti vse podatke: za vsako piščal moram pripraviti deset parametrov. In povprečne orgle imajo od 1.500 do 2.000 piščali. Od največjih lesenih, ki dajo najnižje tone in so dolge pet metrov, do najmanjše za najvišje tone, ki je dolga par milimetrov. Toliko meri del, ki poje, kajti vsaka piščal mora imeti še tako imenovano nogo, da lahko stoji v posebnih oporah (rastrih), in je dolga okrog 18 centimetrov.

Kaj sledi, ko imate zbrane vse dele orgel?

V delavnici orgle sestavimo in pripravimo piščali. Lesene naredimo sami, kovinske pa nam pripeljejo iz specializirane delavnice. Ko so piščali izdelane, še ne pojejo, ampak potrebujejo še predintonacijo, kar pomeni, da moramo ročno na vsaki posebej izrezati odprtino, da potem zapojejo. Upoštevati moram akustiko, pritisk zraka, stil orgel in tako naprej, da določim, kolikšen bo izrez ustnice na piščali in kako visok mora izrez biti, da bo piščal v prostoru pravilno zapela. V delavnici imamo manjše orgle, na katerih preizkušamo nove piščali, da jih lahko pripravimo do take mere, da bodo potem pri naročniku zapele približno tako, kot si zamišljam, da morajo. Vedno pa moram pri pripravi piščali pustiti tako rezervo, da lahko na mestu samem piščali ustrezno intoniram. Kajti nikoli točno ne veš, kako bodo orgle v prostoru, v katerem bodo stale, zvene.

Ali predintonacijo opravljaš sam ali ti kdo pomaga?

Včasih sem sam, ampak sedaj imam še pomočnika.

Graz (Avstrija) –
univerza, opus 25.
Foto: Arhiv
družine Močnik

Sledi transport orgel do njihovega novega doma. Kaj vse je še treba postoriti, preden lahko orglar zadovoljno in ponosno zaključi svojo zgodbo in na njih zavlada organist?

Tehnični del sestavimo, torej zagotovimo tehnično brezhibno delujoče orgle in vanje postavimo prvi register, ki se imenuje principal. Piščali tega registra stojijo v prospektu ali pročelju orgel, se jih vidi in ljudje pogosto mislijo, da so orgle samo te piščali, ki jih vidijo. Toda zunaj ni niti en odstotek vseh piščali. Zgodi se, da ob blagoslovu orgel povabimo ljudi, da si ogledajo orgle, odpremo omaro in nato slišimo njihovo čudenje nad velikostjo in pogosto pripomnijo: "Sedaj mi je jasno, zakaj orgle toliko stanejo." Orgle v Velesovem, na primer, po dimenzijah ustrezajo eni hiški: visoke so skoraj osem metrov, široke štiri metre in globoke tri metre. Vedno moramo načrtovati in graditi tako, da lahko kasneje dostopamo do vseh delov – zaradi servisiranja, vzdrževanja, uglasčevanja, saj če ni tako narejeno, orgle ne bodo dolgo pele.

Kako pogosto je treba orgle servisirati?

Enkrat letno je že dobro, da se naredi servis: da vse preverimo, da naoljimo motor, ventilator, da reguliramo določene dele, preverimo uglasitev. Ampak na primer z Univerzo v Gradcu nas pogodba za vzdrževanje orgel zavzuje, da štirikrat letno servisiramo osem instrumentov.

Naročnik novih orgel mora najprej vedeti, kakšne orgle bi rad imel.

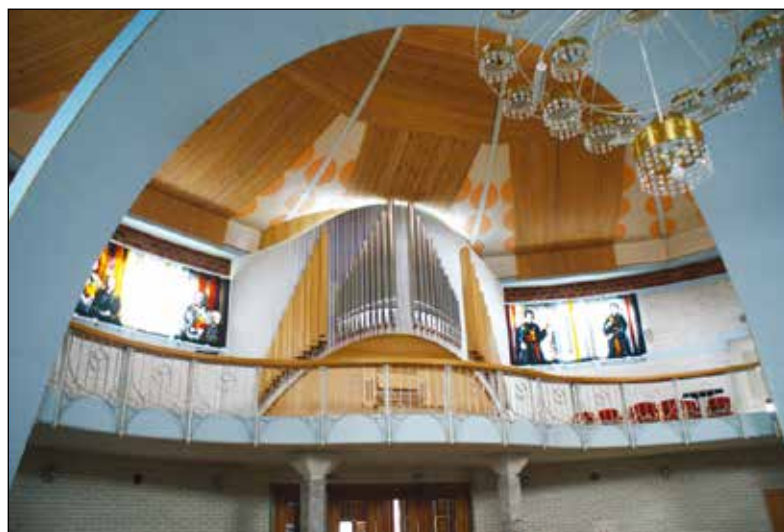
Najprej moramo definirati, kakšne orgle bodo določene-mu prostoru ustrezale: kakšna je akustika, koliko prostora imamo za orgle, kakšna je višina, koliko je površine ...

Če prav razumem, mora naročnik izbrati velikost orgel glede na prostor, nato pa lahko izbira, iz katerega obdobja bi jih rad imel. Zasledila sem, da se orgle med seboj razlikujejo še pokrajinsko, geografsko, saj sem brala o italijanskih, francoskih, nemških orglah ...

Res gre nekako tako. Če si vzamemo za primer baročne orgle, se zelo razlikujejo po posameznih deželah, na primer, poznamo nemške baročne orgle, češke, francoske, italijanske ali španske, ki so vse baročne, ampak se med seboj zelo razlikujejo, so povsem različni instrumenti, čeprav so vsi iz časa baroka. A še to ni dovolj, znotraj nemških baročnih orgle imamo še več podvrst: saške, južnonemške, severnonemške itd., spet zelo različne med seboj.

Torej naročnik mora vse te vrste poznati. Nato se glede na prostor in na željo naročnika oblikuje naročilo?

Izbira lahko naročnik, lahko organist ali svetovalec, kot je to primer v skandinavskih deželah, kjer gle-

Pirniče – opus 27.
Foto: Arhiv
družine Močnik

dajo na to, da vse orgle niso enake, da je v tej tako imenovani orgelski krajini nekaj pestrosti. Tudi pri nas si je, dokler ni trend novih orgel skoraj povsem upadel, škofijska komisija prizadevala, da so se nove orgle gradile v različnih slogih, stilih. Takrat, leta 2007, smo mi postavili svoje najbolj prepoznavne orgle.

In kje ste jih zgradili?

Ene so v Adergasu, v župniji Velesovo, tam so orgle zgrajene v slogu saškega baroka, nemške baročne orgle, zelo specifične, iz predela, kjer je deloval Johann Sebastian Bach, in so zgrajene po vzoru orgel, za katere je on pripravil dispozicijo. Izdelal jih je Zacharias Hildebrandt in stojijo v mestu Naumburg. To je bila osnova za te v Adergasu. Seveda so tiste v Naumburgu večje, te v Adergasu so prilagojene cerkvi, prostoru in sredstvom, ki so bila na voljo. Imeli smo pomoč strokovnjaka iz Dresdna, ki se s temi orglami ukvarja že celo življenje. Za nas je bil to zelo uspešen projekt, ki nam je potem odprl pot tudi v Skandinavijo. In druge so v Plečnikovi cerkvi v Šiški, ki so povsem drug svet, so francoske romantične orgle, takšne, kakršne so v Franciji gradili na prelomu iz 19. v 20. stoletje. So zelo primerne za izvajanje francoske simfonične orgelske glasbe. Orgle v Šiški so hkrati tudi naše največje, ki smo jih do sedaj postavili.

Niso pa vaše najdražje? Katere so te? In zakaj so najdražje?

Postavili smo jih na Švedskem. Najdražje so, ker zelo veliko kombinirajo tako mehanski del kot elektriko, saj je povezava od tipke do ventila lahko tudi električna. Poleg tega so se odločili tudi, da bodo imeli dva igralnika: enega na koru pri orglah, ki je mehansko povezan, in v to mehaniko smo povsod dodatno vgradili še magnete, ker je spodaj v cerkvi še en igralnik, ki je električen in na katerega ravno tako lahko igraš te orgle. In ker ga nismo mogli mehansko povezati, smo uporabili elektriko. Podobno smo zgradili tudi manjši del orgel v Šiški, ker so orgle tako velike in bi jih bilo brez take rešitve težje igrati. Zato smo dodatno vgradili magnete, tako da, kadar igraš manuale, ki so povezani med seboj, magneti pomagajo.

Zanimivo se mi zdi, da na internetni strani, ki delavnico Orglarstvo Močnik verjetno predstavlja in oglašuje tako naključnim radovednežem kot tudi morebitnim bodočim naročnikom orgel, pri predstavitvi področij delovanja pri novogradnji poleg pričakovanih, kot so tehnična brezhibnost, zvočna lepota in vizualna lepota, zagotavljate tudi udobje. Kaj udobje pri orglah pomeni?

Šenčur, opus 36. Foto: Arhiv družine Močnik

Velesovo – opus 14. Foto: Evgen Žižek

Mogoče udobje še najbolj ponazorijo besede organista v Oslu. Ko smo tam postavili orgle, je prišel organist iz katedrale, da bi orgle prevzel. Usedel se je za orgle, potegnil principal in zaigral samo en akord, odstavil je roki ter rekel: "Jaz sedim v lam-borghiniju!" To je udobje. Ne gre za nek udoben oblazinjen sedež, neke posebne pripomočke ali kaj podobnega, saj so to baročne orgle, ki so narejene tako, kot bi jih naredili v 18. stoletju. Torej ni nek udoben tehnični dosežek, ampak je vse nekako pri roki, preprosto, enostavno in hkrati brezhibno, popolno ... tako občutek, ko pritisneš tipke, kot zvok, ki ga zaslišiš. In to že pri prvem akordu!

Ali so take pohvale pogoste iz ust organistov, ki prevzamejo nove orgle, ko prvič zaigrajo nanje?

So kar pogoste, vendar bom iskreno povedal, da več pohval slišim od tujih organistov in strokovnjakov kot od domačih. Domačim besede pohvale kar težko gredo iz ust. Bom povedal še en zelo zgovoren primer. Na baročne orgle, ki smo jih postavili v Aderga-

su, je enkrat prišel igrat organist iz Amerike. Cel dan je potoval z letali do Brnika in šele ob polnoči je prišel v Adergas. Vendar je rekel, da preden gre spat, bi rad še preizkusil orgle, nakar jih je igral do petih zjutraj! Dejal je: "Nisem mogel nehati!" No, to je udobje ...

Zagotavljate tudi vizualno lepoto. Tudi to ustvarite sami, v delavnici Orglarstvo Močnik?

Zelo velikokrat naredimo sami. Občasno je projekt, ko vpletejo arhitekta. Sicer že ob ponudbi predla-

Höör (Švedska) – traktura. Foto: Arhiv družine Močnik

Höör (Švedska) – orgle opus 23. Foto: Arhiv družine Močnik

Oslø – notranjost orgel.
Foto: Arhiv družine Močnik

gamo, kakšna bo vizualna podoba orgel. Sploh na Danskem že v razpisu piše, da želijo dve ali tri različne podobe, da se potem odločijo sami.

Ali izdeláš vizualno podobo sam ali imaš koga zaposlenega ali zunanjega, ki poskrbi za to?

Moj oče je bil aranžer, tako da mu oblikovanje gre dobro od rok, in včasih on da idejo. Če je le mogoče, izhajamo iz arhitekture cerkve in v njej poiščemo neko geometrijo, ki jo bomo lahko uporabili v vizualni podobi orgel, tako da jih bo cerkev oziroma prostor, kjer bodo nameščene, sprejel. Toda če je cerkev majhna, želijo pa velik instrument, potem je ta način neuporaben in enostavno zadnjo steno zapolniš z orglami v kompletu, kar v baroku tudi ni bila taka redkost. Če je cerkev prostornejša, potem imamo tudi mi več ustvarjalnih možnosti.

Tomaž, ti si organist in orglar. Je to za vašo delavnico prednost ali pač nič posebnega, ker je vedno tako?

Najprej sem mislil, da je to običajno, da sta orglar in organist v eni osebi, pa ni. Sedaj že poznam orglarje, ki tudi igrajo, ampak je redek pojav. Zanimivo je bilo, ko smo postavljali prve orgle na Danskem in je prišel njihov svetovalec k nam pogledat nekaj naših orgel. Usedel sem se za orgle in zaigral, on pa se je čudil in rekel: "Ti si pa prvi orglar, ki zna orgle tudi igrati." In tudi skozi proces nastajanja orgel sem ga kar precej angažiral, informiral in sva se pogovarjala o mnogih stvareh. Na koncu mi je povedal, da se je pri teh orglah naučil več, kot pri petdesetih prej. Razložil mi je tudi, da ko pri njih izbereš izvajalca, ti ne dovoli, da bi se naročnik kakor koli vtikal v zvočno podobo orgel v smislu "naše orgle so take in pika". In še en podoben primer se mi je zgodil v Oslu na Švedskem, ko smo postavljali prej omenjene orgle, ki so bile kasneje primerjane z lamborghinijem. Tam je Sven Ake Svensson, domači organist, pripravil dispozicijo, nisem pa vedel, da je on prej nekaj časa delal v orgelski delavnici. In ko sem začel intonirati principal, sva se vmes pogovarjala, kako

Oslo (Norveška), opus 35.
Foto: Arhiv družine Močnik

bi lahko še bolje zvenelo, in to res tako naredim, kot sva govorila. In mi reče: "Vedno sem si želel, da principal tako zveni, a mi do danes tega nihče ni znal narediti!" Očitno je stremel po takem zvoku principala, kot ga je takrat tudi dobil, vendar je mislil, da tega nihče ne zna narediti.

Prednost organista in orglarja v eni osebi je več kot očitna in mogoče tudi iz tega izvira zvočna in tehnična brezhibnost in popolnost vaših orgel, ki vam jo priznavajo tako organisti kot strokovnjaki. Nekje sem zasledila, da je pri postavljanju orgel eno od tvojih načel, da se ob igranju nanje najprej ti osebno moraš dobro počutiti, potem veš, da se bodo tudi drugi. Naštej, prosim, nekaj pomembnih, znanih organistov, ki so igrali in se navduševali nad popolnimi orglami iz tvoje delavnice. Zagotovo je med njimi priznani slovenski organist profesor Tone Potočnik in še kdo ...

Zagotovo najbolj znani švedski organist Hans Fagius, ki poučuje na Kraljevi akademiji v Kopenhag-

nu in je igral na vse naše orgle, ki smo jih postavili v Skandinaviji. Pri nas je naročil tudi svoje zasebne orgle. Prodal je hišo v mestu, si kupil hiško na podeželju in dal sezidati še eno stavbo, kjer ima orgle. Potem je Nathan Laube, zvezda med organisti v Ameriki, ki je slovenskega rodu, in mislim, da prvi organist, ki je osvojil grammyja in so ga navdušile orgle v Adergasu. Vse igra na pamet, cel koncert, skladbe, dolge po pol ure, zdi se kar neverjetno, ker organisti običajno igramo z notami! So mi pa razložili, da je v Ameriki tak način igranja, torej na pamet, običajen in organiste izobražujejo, trenirajo v tej smeri.

Torej delate tudi hišne orgle?

Ja, čeprav ni veliko naročil, ker je to res velika investicija.

Kdo so naročniki v orglarski delavnici Močnik? Je kaj domačih?

Večina naših orgel stoji v Sloveniji, vendar je v zadnjih letih v Sloveniji upad naročil, kar je splošna

Oslo – organist Sven Åke Svensson v pogovoru s Tomažem. Foto: France Tušek

Höör Hans Fagius med koncertom. Foto: Arhiv družine Močnik

situacija. S splošno krizo pred leti in polomijo v Nadškofiji Maribor so se investicije v to smer ustavile.

Vas torej tujina trenutno poslovno rešuje?

Ja.

Iz Avstrije boste delovanje prestavili na Švedsko in kako naprej?

Tako je. V Avstriji je novogradnja, na Švedskem bomo orgle obnovili, nato dve obnovi v Avstriji in vsak čas bomo začeli z obnovo orgel v Crngrobu.

Kaj vas čaka v Crngrobu?

Obnovili bomo orgle, ki so dragocen in znamenit inštrument iz leta 1743. Zgrajene so bile v stilu češkega baroka, bi lahko rekli, ker gre za orglarskega mojstra češkega rodu, ki je imel delavnico v Celju. Trudili se bomo, da ostane čim več izvirnega materiala. Četudi so določeni deli problematični zaradi lesnih insektov, jih je mogoče s posebnimi postopki utrditi ... Z obnovo bomo začeli septembra, ko bomo orgle popolnoma razdri, ostala bo le orgelska omara, ki jo bo prevzel drug restavrator. Notranjost orgel, torej sam inštrument, bomo odpeljali v delavnico, kjer bomo naredili obnovo vseh delov in nato bo tako kot pri novih orglah tehničnemu delu sledil še zvočni del, torej še intonacija, pri čemer pa ne smem imeti nobenih svojih idej, ampak se bom moral držati izvirnika. Nazaj jih bomo postavili do maja. Deloma tudi zaradi mraza v cerkvi, ker ni mogoče delati, če so temperature prenizke. Šele aprila bomo verjetno začeli orgle ponovno sestavljati.

Na čem temelji uspeh delavnice, vir pohval?

Tehnična odličnost, zvočna brezhibnost orgel in delati moraš s srcem. Orgel ne moreš izdelovati iz ekonomskega interesa. Dandanes je v tem poslu težko, konkurenca je huda, tudi visokih zaslužkov ni.

Koliko orgel na leto lahko izdelate?

Dvoje orgel bi šlo, čeprav je odvisno od velikosti. Če imajo 20 registrov, potem ja, če jih imajo 40 do 50, pa le ene.

Staffanstorp (Švedska), opus 29. Foto: Arhiv družine Močnik

Blenstrup (Danska), opus 30. Foto: Arhiv družine Močnik

Lund (Švedska) – Teološki inštitut, opus 31. Foto: Arhiv družine Močnik

In do danes, koliko ste jih izdelali v delavnici Orglarstvo Močnik?

Držimo povprečje dvojih na leto, torej v naših 20 letih 40 orgel.

Ali obstajajo sanjske orgle, ki bi jih res rad izdelal in postavil ter nanje zaigral? Torej ali čakaš, kdaj bo prišel kdo s tako željo in jih naročil v vaši delavnici.

V bistvu smo take že izdelali. To so orgle v Adergasu.

Kaj je na teh orglah zate tako zelo posebno? Je to povezava z Bachom? Barok?

Bach je moj daleč najljubši skladatelj, v vseh ozirih, za poslušanje in igranje, čeprav potrebuješ primerne orgle, ki jih v Železnikih žal nimam na voljo. Za njegove skladbe bi bile seveda najprimernejše orgle v Adergasu. Smo pa izdelali podobne orgle, kot so v Adergasu, tudi na Švedskem. S to razliko, da smo v Adergasu, zato da smo bili konkurenčni in da smo lahko izdelali večje orgle, naredili v teh-

ničnem delu nekaj kompromisov: nekaterih stvari nismo izdelali točno tako, kot bi jih v času baroka, ampak smo uporabili tudi kakšne sodobne materiale. Medtem ko smo na Švedskem, kjer je bila zahteva, da je vse narejeno tako, kot bi bile orgle izdelane v 18. stoletju, to zahtevo strogo upoštevali. Tudi tečaji na vratih so ročno kovaško delo, žebliji so ročno kovani. Ni pa šlo za kopijo nekih obstoječih baročnih orgel, ker je dispozicija spremenjena, le postopki, način izdelave in materiali so taki kot v 18. stoletju. Posebnost teh orgel je tudi mehanski pogon mehovja. Niso želeli, da orglam zrak dovaja ventilator, ampak posebna naprava na stisnjen zrak izmenično poganja tri velike klinaste mehove, kot da bi to nekdo počel ročno.

Če se vrneva k postavitvi prvega registra, principala, kaj točno pomeni dati orglam brezhibno zvočno podobo, kar ti vedno znova uspe?

Principal je najpomembnejši register in njegova intonacija mora biti popolna. Vendar ni inštrumenta,

Tomaž za igralnikom orgel v Velesovem. Foto: Evgen Žižek

Oslo – intoniranje principala. Foto: France Tušek

s katerim bi jo lahko izmeril, da bi rekel: sedaj register res lepo zveni in ravno prav je glasen, žal takega inštrumenta ni. To lahko stori in ugotovi samo človek, ki ima razvit ta občutek!

Vem, da moraš imeti izjemen, popoln občutek za intonacijo, ker ti uspe tako intonirati orgle, da ne glede na stil, velikost, prostor vedno izjemno lepo zvenijo. Njihov zvok, pravijo strokovnjaki, pa tudi organisti in poslušalci, je popoln.

Ja, najbrž ga imam res.

Kaj točno je intonacija orgel?

Intonacija pomeni zvočno umestitev piščali v nek prostor. Vsako piščal posebej je treba po barvi zvoka in po jakosti prilagoditi tako, da v danem prostoru jasno in polno zazveni. To pomeni, da je vsaka piščal prilagojena sosednim piščalim v istem registru in da so registri v pravem razmerju drug do drugega in hkrati do prostora, v katerem stojijo. To moram narediti na mestu samem. Sam.

Koliko časa ti vzame intonacija orgel?

V povprečju en register na en dan. Tu ne mislim osem ur, ampak običajno delam okrog 12 ur dnevno, ko intoniram in uglašujem. Če imajo orgle 30 registrov, rabim 30 dni. In ni bližnjice, ne gre hitreje, ker bi se v primeru, da vzamem bližnjico, to tudi slišalo.

Ali posebna izdelava vpliva na zvok orgel?

Seveda, saj stil, v katerem so orgle izdelane, določi, kakšna bo intonacija orgel. Zelo se loči intonacija baročnih orgel od romantičnih in tako dalje.

Torej stil orgel, obdobje, v katerem so bile izdelane, določa, kakšna bo intonacija orgel. Zakaj je intonacija orgel različna glede na stil?

Kaj vpliva? So to materiali, način intoniranja ali ...?

To je pravzaprav najtežji del. Vse moraš vedeti, še preden daš piščali v izdelavo, saj že malenkosti pri

izdelavi lahko odločajo o kakovosti intonacije. Osrednja so seveda prave menzure piščali, pa ne le širina in dolžina, ampak tudi, kolikšen del obsega je širina ustnice, kolikšna je debelina jedra kot jedra, pozicija jedra in ustnic, poznati moraš razmerje elementov v kovini, vedeti moraš, da so stene piščali pri baročnih orglah navzgor stanjšane in še desetine drugih podatkov. In pri vsakem stilu orgel je to drugačno. Nato moraš preštudirati način intoniranja na izvirnih inštrumentih, kakšne so odprtine v nogi, kakšne reže med jedrom in ustnico, ali so uporabljene zareze v jedro, kakšne so, koliko jih je, ali je jedro piljeno itd. Včasih je za kakšen poseben register, preden gre v izdelavo cel register, treba narediti tudi testne piščali.

Glasbeni okus in s tem način intoniranja se je skozi stoletja močno spreminjal. Med seboj ločimo več osnovnih načinov intonacije: baročni, romantični in neobaročni. Zvok baročnih orgel je jasen, bogat z alikvoti, odlikujejo se po mehkih flavtah in ljubkih, svetlih principalih. Romantične orgle imajo temnejši, masivnejši zvok, značilno zanje je niansiranje z registri v osnovni legi. Neobaročna intonacija pa je pravzaprav posledica napačnega razumevanja baročne intonacije. Zvok neobaročnih orgel je hladen in oster, brez vsake miline. Ta način intonacije se je uporabljal v sredini 20. stoletja, danes pa se večinoma ne uporablja več.

Vendar pa sama izvedba intoniranja oziroma izvajalec, intonater že stoletja ostaja nespremenjen!?

To ostaja enako: človek s pravim občutkom. In moram reči, da so se svetovalci, ki so prišli, izredno čudili, da so tako orgle v Adergasu kot orgle v Šiški, ki so popolnoma različne, a so bile narejene takoj ene za drugimi, intonirane brezhibno. Niso mogli verjeti, da jih je intoniral en in isti človek. Kajti obstajajo specializirane delavnice, ki izdelujejo na primer samo baročne orgle točno določenega stila. In v takih primerih pride do izraza naša prilagodljivost. Res pa moraš imeti ogromno znanja. Znanje je izjemno pomembno.

Mislim, da imaš dar, srčnost, da ti je bil ta občutek podarjen in si ga potem s trdim delom in znanjem razvil do popolnosti. Ali meniš, da lahko tak občutek pridobiš samo s trdim delom in študijem, znanjem?

Je dar, je. In je tudi znanje, trdo delo. Že Mozart je rekel, da je talent 10 odstotkov, ostalo pa je učenje in delo. Verjamem, da ima vsak kakšen dar, talent. Verjetno pa ni lahko odkriti, kaj je to. Včasih to odkriješ po spletu naključij, marsikdo pa najbrž nikoli. Če pa dar odkriješ in v njem nekako najdeš svoj smisel, potem ni težko v razvijanje tega vložiti veliko učenja in truda. Tu mi pride na misel svetopisemska prilika o talentih: kar si prejel, poskusi pomnožiti in deliti z drugimi, ne pa da svoj talent zakoplješ v zemljo.

Ali si za vsak stil orgel moral naštudirati tudi njihovo zvočno podobo, ki je potem ostala za večno zapisana v tvojem spominu in jo samo prikličesh, ko jo potrebuješ? Ali poslušas avdio posnetek orgel, preden greš intonirati? Ali ne kaj povsem drugega?

Nekako vse skupaj. Seveda sem se ob študiju orgel moral naučiti tudi, kako posamezni stili orgel zvenijo, osvojiti njihovo zvočno podobo. Tako da jih imam zapisane v spominu. Obenem pa vedno, ko dobim naročilo, običajno tudi izvem, katere so tiste orgle, ki so naročniku všeč oziroma katerim naj bodo njihove podobne. In običajno si jih gremo tudi skupaj ogledat in poslušat. Tako da predhodna osvežitev zvočne podobe, kot jo želim dati tudi svojim novim orglam, mora biti, da je moje intoniranje lahko popolno.

Ali je pri intoniranju samo drugače, različno ali govorimo o pravilnem in nepravilnem intoniranju?

Odločajo drobne malenkosti, ki jih je pri eni piščali zelo veliko. Tudi meni se zgodi, da mi ena piščal vzame več časa kot cel register. Pa je po videzu, po merah vse pravilno, vse štima. A noče zapeti, kot bi morala. Kot da bi ena piščal zahtevala več časa, da se z njo ukvarjam.

Kako ocenjuješ delo delavnice? Ali so področja, v katera bi morali še vlagati? Ali ste usvojili način dela, ki vas bo brez bistvenih sprememb popeljal v uspešno prihodnost?

Mislim, da ja. Zaenkrat se je izkazal za uspešnega.

Česa absolutno ne smete spremeniti? Kaj morate ohraniti? Je to prilagodljivost ali kar cel komplet načina dela?

Prilagodljivost je zagotovo naša prednost. Včasih, ko je bilo več naročil, je tudi delavnica, ki je izdelovala orgle samo v enem stilu, lahko preživela. Danes to postaja težava.

Kaj pa inovativnost? Kako pomembno je, da znate vedno znova poiskati nove, boljše, preprostejše rešitve? V skladu z vašim sloganom "S preprostostjo do popolnosti" ...

Mislim, da je to sestavni del vsakodnevnega dela, in se niti ne spomnim več, kaj vse smo na novo, preprosteje rešili. V tistem trenutku, ko najdeš pravo rešitev, niti ne pomisliš, da gre za inovacijo. Vse to je sestavni del našega vsakdana.

Si tudi član Mednarodne zveze izdelovalcev orgel ISO (International Society of Organbuilders), ki je lani oktobra v Sloveniji in tudi Italiji ter Avstriji organizirala Svetovni kongresa izdelovalcev orgel, ki se ga je udeležilo sto orglarjev. Na njem si bil edini Slovenec.

Ja, od slovenskih orglarjev sem bil edini. Bil sem tudi soorganizator. Kongres je bil zamišljen kot kongres treh dežel: Koroške, Slovenije in Furlanije v Italiji. Začelo se je v Sloveniji, kjer sem gostom predstavil orgle v uršulinski cerkvi, v ljubljanski stolnici, v Plečnikovi cerkvi v Šiški in v Velesovem. V Cerkljah sem jim pokazal še našo delavnico Orglarstvo Močnik. Nato se je kongres premaknil v Avstrijo in še v Italijo.

Kaj je prednost, če si član takega mednarodnega združenja?

Moram reči, da imam osebno kar velike koristi od tega. Združenje organizira različne delavnice na raz-

lične teme glede izdelovanja orgel. Zame je bila zelo koristna delavnica o Silbermannovih orglah, stilno gre za saški, nemški barok. Pomembna je bila zato, ker je orgle, ki smo jih vzeli za vzor za orgle v Adergasu, izdelal Zacharias Hildebrandt, Silbermannov učenec. Kot orglar ne moreš kar iti v eno cerkev, na primer v Nemčiji, in reči, da bi rad pogledal in izmeril tamkajšnje orgle, ker te res zanimajo, medtem ko se preko tega združenja to lahko dogovoriš. Potem je bila tudi delavnica v Parizu o francoskih romantičnih orglah. Nikjer za orgle v Šiški ne bi mogel dobiti toliko podatkov kot tam. Poleg tega spoznaš veliko ljudi iz svoje stroke, navežeš stike, si izmenjaš mnenja, izkušnje, znanje ... Mreženje deluje.

Kaj tako združenje zahteva od svojih članov?

Kaj pa ti kot član prispevaš v združenje?

Sodelovanje je povsem prostovoljno. Lani sem bil res soorganizator, vendar to od mene ni bilo zahtevano, ampak sem sodeloval prostovoljno. Gre za neko vzajemno sodelovanje.

Graz Kitzeck (Avstrija), opus 26. Foto: Arhiv družine Močnik

Na internetu sem prebrala, da v poslovnem svetu daješ dober poslovni zgled in imaš tudi certifikat rednega plačnika. Zanima me, kako komentiraš dinamiko prometa, dinamiko poslovanja tvoje delavnice. Številke so sicer kar zgovorne, saj se promet v sedmih letih poveča za skoraj sto odstotkov. Kako bi komentiral tak dvig? Je bil pričakovan? Je dobiček, zaslužek tudi toliko večji?

Treba je vedeti, da je promet lahko velik, vendar je to zgolj zato, ker smo morali kupiti veliko stvari, ki jih mi sami ne proizvajamo, predvsem električne in elektronske dele, in zato naš zaslužek ni nič večji. Le več prometa smo ustvarili. Glede dobička ostajamo na enakem nivoju.

Starejši brat Damijan je skladatelj. Te je že kdaj prišlo, da bi tudi ti začel pisati skladbe?

Idejo že dobiš, vendar bi si moral vzeti čas in se v to idejo poglobiti in jo še pravočasno zapisati, vendar tega časa ni. V skladanju se še nisem poskusil. V poslu, v kakršnem sem, še niti časa za vadenje nimam dovolj in za priprave na vaje, kaj še da bi skladal! Si pa dam duška, ko sedim za orglami in rad improviziram.

Kaj te navdihuje, ti daje polet, zanos?

Družina je prostor, kjer dobiš energijo še za kaj drugega. Če tukaj vse štima, če imamo zdrave odnose, potem je moč marsikaj narediti.

Rojeni ste bili v glasbeno družino oziroma vsaj Močnikovi otroci ste vsi zapisani glasbi.

Oba starša sta pela v zborih, očetov brat je bil skladatelj, žal je že pokojen. Če gledam še malo bolj v preteklost, je tudi sorodstvo z znanim skladateljem Francetom Kimovcem, ki je bil duhovnik in je skladal večinoma sakralno glasbo. Je pa zanimivo, da se je precej ukvarjal z orglami in je bil kolavdator za orgle v ljubljanski škofiji.

Torej imajo tvoji orglarski darovi svoje korenine pri njem. Tvoj brat in sestra sta oba izjemno ustvarjalna glasbenika in tudi glasbena pedagoga. Imam starejšega brata Damijana, ki je sodobni skladatelj ter profesor glasbe in zborovodja na Škofijski gimnaziji v Ljubljani, ter mlajšo sestro Marto, ki je solo pevka in tudi poučuje solo petje na glasbeni šoli na Škofijski gimnaziji in tudi veliko koncertira.

Ali kdaj vsi trije sodelujete?

Se zgodi. Včasih tudi. Enkrat se je primerilo, da je Hans Fagius med koncertom ugotovil: "To je pa edinstveno, da sem igral na orgle iz delavnice Močnik, skladbo, ki jo je napisal Damijan Močnik in jo je pela Marta Močnik. Koncert je bil v kapeli Jezusovih blagorov v Papirnici pri Škofji Loki, kjer so naše orgle v zasebni kapeli gospoda Janeza Žagarja.

V tvoji družini je glasba močno prisotna. Praktično se vsi zelo resno in srčno ukvarjate z glasbo, od tebe, ki družino preživljaš z njo, preko otrok, ki vsi hodijo v glasbeno šolo, do žene, ki poje v župnijskem zboru.

Res je. Žena Katja je pevka, najstarejša hči Neža igra violino in poje, vpisala se je tudi na solo petje, sin Miha igra klavir in najmlajša hči Maruša igra kitaro.

Kakšno vlogo ima družina v tvoji poslovni zgodbi?

Brez podpore družine ni nič. Ker veliko delam v Skandinaviji, to pomeni, da sem tudi veliko odsoten. V tem času doma za vse poskrbi žena Katja, za kar sem ji resnično iskreno hvaležen.

Kaj pa naprej? Ali bo šla delavnica iz roda v rod?

Ne vem in se s tem sploh ne obremenjujem. Kajti če hočeš izdelovati dobre orgle, moraš to imeti v sebi. Če nimaš, je bolje, da se s tem ne ukvarjaš.

Tebe so orgle dobesedno poklicale. Igral si klavir, ga za nekaj časa opustil in potem so te kar nenadoma prevzele orgle, njihov zvok ...

Temu res lahko rečeš poklic, ko te nekaj pokliče, ker si ta pravi za neko dejavnost, ker imaš to v sebi, dar. Pogosto vidim take neuspešne poslovne zgodbe v tujini, ko je prva generacija izdelovala res dobre orgle, aslednje generacije pa ne več; orgle so izdelovali samo še po principu družinske tradicije, dobrega imena, vendar kvalitete ni bilo več. Orgle niso več imele tiste svoje duše.

Ali pride delavnica velikokrat s teboj domov?

Ne! Delavnica je Cerkljah, doma je družina. S tega stališča je zelo dobro, da sta dom in delavnica 40 kilometrov narazen.

Družina Močnik
(od spodaj
navzgor): hči
Maruša, žena
Katja in Tomaž,
hči Neža in
sin Miha.
Foto: Arhiv
družine Močnik

V župniji Železniki si organist in zborovodja. Kako ti uspe združiti obe vlogi: igrati orgle in voditi zbor?

Pevci me vidijo in jim veliko sporočim že z gibanjem telesa ali z mimiko obraza. Lahko tudi, če je za spremljavo dovolj, da igram z eno roko in nogama, z drugo roko vodim zbor! Absolutno pa to zahteva od mene, da sem res osredotočen, angažiran, da se predam glasbi. Je pa zbor na takem nivoju, da brez težav poje tudi a capella, se pravi brez spremljave orgel, če je skladba tako napisana. Takrat lahko samo dirigiram.

Župnija Železniki ima odličen mešani pevski zbor, enako tudi organista in zborovodjo. Kaj pa orgle v cerkvi svetega Antona? Menda, da bi že onemele, če jih ne bi ti stalno po malem servisiral?

Res je treba stalno po malem popravljati in vzdrževati. Sicer ne da bi dobesedno onemele, ampak bi se slišalo, kaj vse je narobe. Upam, da tudi cerkev v Železnikih enkrat dobi primerne orgle. Obstoječe

Znak orglarske delavnice Močnik. Foto: Evgen Žižek

Močnikovi sinovi, od leve proti desni: Tomaž, 5, brat Primož, 3, brat Damijan, 6. Foto: Arhiv družine Močnik

Močnikovi otroci na Veliki Planini, od leve proti desni: brat Primož, 8, Tomaž, 10, sestra Marta, 3, brat Damijan, 11. Foto: Arhiv družine Močnik

Družina Močnik, od leve proti desni: ati Štefan, brat Damijan, 6, Tomaž, 5, brat Primož, 3, mami Helena. Foto: Arhiv družine Močnik

so bile namreč izdelane za bistveno manjšo cerkev – staro cerkev v Dražgošah, ter niso ustrezne ne vizualno in ne zvočno.

Kako se spominjaš otroštva? Brat Damjan te je v prispevku oddaje Prava ideja (24. 1. 2017) opisal s temi besedami: "Kot majhen je bil zelo spreten pri različnih stvareh, vedno je našel rešitev tam, kjer je drugi nismo videli, in mislim, da je v svojem poklicu združil obe te strani, torej ljubezen do izdelovanja nekaj novih stvari in do glasbenega udejstvovanja. Tomaž je potrpežljiv in na nek način tudi trmast, da pride do rezultata, ki si ga želi, in je zato pripravljen vložiti veliko energije in časa."

Bili smo najprej trije fantje in smo potem dobili še eno sestrico. Bili smo kar nabriti ... Otroštvo je bilo zelo živahno ... Od mojih "inovacij" je bila včasih tudi kakšna škoda. Seveda smo tudi streljali z lokom v tarčo na drevesu. Lesene puščice niso kaj prida letele, pa sem preizkusil, kako leti, če na konec puščice priviješ kovinsko matico ali pa kar dve. Seveda je letelo veliko bolje, dokler nisem zgrešil drevesa, za drevesom pa je bilo okno ... Potem sem moral sam na vozičku okno peljati do steklarja.

Si se s čim še posebno rad ukvarjal? Kaj pa šport? Ali kaj drugega?

Športnik ravno nisem bil. Poleg šole sem hodil v glasbeno šolo na klavir. In gradili smo hišo, kar je takrat pomenilo, da smo pomagali tudi otroci. Seveda je za igro vedno ostalo dovolj časa.

Si kot mladostnik imel vzornika?

Mislim, da ne. Popularna glasba mi ni bila pri srcu ... Smo pa spremljali smučarijo tako kot vsi, celo pouk smo ustavili, da smo pogledali tekmo. In izredno rad sem bral.

Kakšne vrste knjig so ti bile najljubše? Kateri avtorji? Karel May?

Lahko, da Karl May. Njegovih knjig sem veliko prebral. Sicer pa pustolovske in kasneje tudi zgodovinske, a ne romani, temveč dokumentarni zapisi. Zelo me je zanimala vojaška taktika in zgodovina na splošno. In to me zanima še danes.

Videla sem tudi, da rad deliš svoje znanje in pomagaš mladim, ki želijo ustvariti kaj sami. Pomagal si Andražu Rističu z Bleda, da je uresničil svojo željo, da sam izdela orgle. Na pomoč si z nasveti priskočil tudi učencem OŠ Železniki, da so izdelali kajone. In gotovo bi se našlo še kaj.

Družina Močnik na Veliki Planini, od leve proti desni: stari ata Janez, neznani pastir, mami Helena, Tomaž, 10, sestra Marta, 3, čepita ati Štefan in brat Damijan, 11, na ograji brat Primož, 8. Foto: Arhiv družine Močnik

Zelo mi je všeč, če še koga zanima izdelovanje orgel oziroma glasbenega instrumenta, in mi nikoli ni bilo problem deliti svojega znanja. Tudi zelo cenim ljudi, ki so mi svoje znanje posredovali, pa jim tega ne bi bilo treba. Poslali so mi stvari, do katerih bi sam zelo težko prišel ali pa sploh ne bi mogel. Tudi tujci, če sem stopil s kom v stik, ker

Tomaževa in Primoževa birma, od leve proti desni: brat Damijan, mami Helena, pred njo: sestra Marta, Tomaž, ati Štefan in brat Primož. Foto: Arhiv družine Močnik

sem vedel, da je kako stvar dobro naredil, so bili pripravljeni svojo rešitev deliti. Še vedno pa ostaja uganka: kljub temu, da nekomu točno povem, kako je treba piščal intonirati, je ne bo intoniral enako kot jaz. Vsak jo bo drugače, kljub temu da gre za enako piščal, enako mero, a piščal bo drugače pela.

Kaj pa tvoj prosti čas? Ga je kaj?

Zelo uživam, če greva z ženo v hribe, velikokrat na "hišno goro" Ratitovec, pa tudi kam višje seveda. Pomemben mi je čas, ki ga preživim z družino. Ne potrebujem pa časa zase, ki bi ga preživel sam.

Kje najbolj napolniš baterije?

Doma in v naravi.

In kaj bi bila tvoja modrost, sporočilo bralcem?

Vse, kar delaš, delaj srčno in s srcem.

Tomaž, iskrena hvala, da si bil pripravljen svoje poslovne in življenjske izkušnje deliti z bralci Želenih niti.

Strokovne ocene orgel

Svetovno znani organisti so izrazili navdušenje nad čudovito zvočno in brezhibno tehnično podobo orgel, ki so jih izdelali v Orglarstvu Močnik.

Nathan J. Laube, docent za orgle na Glasbeni šoli Eastman (The Eastman School of Music), mednarodni koncertni organist, je v priporočilnem pismu o Orglarstvu Močnik zapisal:

Z velikim veseljem pišem v dobrobit Tomaža Močnika in njegovega izjemnega dela v delavnici Orglarstvo Močnik. V zadnjih treh letih sem z užitkom igral na približno pol ducata njegovih instrumentov in preprosto menim, da v tem trenutku sodi med najbolj nadarjene orglarje v Evropi. Vsi njegovi instrumenti so tehnično popolni, in še pomembnejše, vedno posedujejo lep, zanimiv,

koherenten in resnično svojstven zvok.

V obdobju enega leta izvedem okrog 50 ali 60 orgelskih recitalov po celem svetu. Zame je to priložnost, da lahko igram in obenem preizkusim veliko instrumentov, ki so jih podjetja v ZDA, Nemčiji, Franciji, Združenem kraljestvu, Avstriji itd. izdelala v zadnje času – podjetja, ki so v svetu zelo slavna in znana. Resnično verjamem, da jim je Močnik enakovreden, če ni celo bolj nadarjen izdelovalec in intonater kot večina teh slavnih podjetij. Vsakdo bi bil srečen in blagoslovljen, če bi bile njegove orgle izdelane v njegovi delavnici.

V zadnjih treh letih sem imel trikrat priložnost, da sem igral na njegove orgle v Šiški, ki so veličasten primer sodobnega instrumenta, ki je izdelan po vzoru tradicije, ki jo je uveljavil Cavaillé-Coll v 40.

letih 19. stoletja v Franciji. Glede na to, da sem dve leti živel v Toulousu, da sem v Parizu dve leti delal na orglah Cavaillé-Coll v katedrali Svete Trojice (ameriška katedrala) in se pogosto vračam v Francijo, da izvajam recitale na orglah Cavaillé Coll, lahko rečem, da originalni inštrument zelo dobro poznam in sem ga preštudiral v globino. Močnik je ujel duha tega inštrumenta bolje kot večina, dasiravno ni imel idealnih pogojev dela, kot na primer najboljših razpoložljivih materialov. Orgle imajo pojočo in orkestralno "fonds d'orgue", (izbor registrov, ki jih je zelo težko intonirati v pravem razmerju), poetične preprihujoče registre in čudovite nihajoče registre ter navdušujoč zvok celotnih orgel. Po mojem mnenju v ZDA do danes še nihče ni izdelal tako dobrega inštrumenta v francoskem stilu 19. stoletja.

Izjemno dobro poznam tudi njegove orgle v Velesovem, ki so izdelane po vzoru Hidebrandta in Bachovega kroga orglarjev. Tudi v ta inštrument je Močnik z veliko inteligentnosti in spoštovanja ujel duha teh izjemnih osrednjenemskih orgel. Vsak posamezen register ima svoj značaj, je lepo uravnotežen, zanimiv in barvit. Osnoven zvok polnih orgel (organo pleno) ni rezek ali premočan, ampak čvrst, fleksibilen, živahen in poln svečanosti, ki je bila lastnost, ki jo je J. S. Bach vedno občudoval. Godala in flaute so instrumentalni, medtem ko so jezičniki občudovanja vredni. Prava radost je raziskovati glasbo 18. stoletja na tem inštrumentu.

Hans Fagius, koncertni organist, profesor za orgle na danski kraljevi akademiji za glasbo v Kopenhagnu, je februarja 2009 o Močnikovih orglah v Velesovem zapisal:

Marca lani sem imel čudovito priložnost, da sem videl in igral na nove orgle v župnijski cerkvi v Velesovem, ki jih je leta 2007 izdelalo Orglarstvo Močnik, Tomaž Močnik.

Spominjam se, da sem že v eni uri ugotovil, da je inštrument nad vse zadovoljiv v vseh pogledih. Orgle na lep način odražajo stil Gottfrieda Silbermanna in Zachariasa Hildebrandta s Saške iz

prve polovice 18. stoletja, iz obdobja, ko je v deželi ustvarjal J. S. Bach. Velik in premišljen izbor je neke vrste mešanica stilov obeh orglarjev, a s poučkom na Silbermannu.

Spominjam se, da je bil odziv orgel občutljiv in neposreden, točno tak, kot si ga želiš za baročni repertoar. Intonirane so izjemno kvalitetno, tako da iz njih izvabi bogastvo različnih ustničnih registrov, posameznih jezičnikov in briljanten zvok polnih orgel (organo pleno), kot ga zahtevajo Bachova velika dela. Orgle omogočajo izvedbo vseh del Bachovega repertoarja. Zame so bile ene najboljših in najbolj prefinjenih novih orgel v tako imenovanem Bachovem stilu, kar sem jih imel priložnost igrati. Žal mi je le to, da so tako daleč!

Lani sem v Orglarstvu Močnik naročil hišne orgle. Stojijo v precej majhni študijski sobi (38 kvadratnih metrov), a so intonirane tako, da popolnoma ustrezajo sobi. Zdi se mi pravi čudež, da lahko orgle s 13 registri intoniraš tako, da zvenijo prefinjeno, nežno in mehko, a se hkrati ohrani pravi značaj posameznih registrov, ter da lepo igrarajo v mali in akustično suhi sobi. Igranje nanje je enostavno popolno, lahko igram izredno širok repertoar različnih stilov in zame so sanjske orgle tako visoke kvalitete, kot jo redko kje najdeš.

Hans Fagius je o orglah iz delavnice Orglarstvo Močnik, ki so jih postavili v cerkvi v mestu Höör na Švedskem, zapisal>

Nove orgle v cerkvi v mestu Höör, ki jih je izdelal Tomaž Močnik, so v vseh pogledih izjemen instrument. Izdelane so po vzoru tipa orgel, ki jih je v prvi polovici 18. stoletja izdelal Gottfried Silbermann na Saškem in z dodatki južnonemških orglarjev iz istega obdobja, in so popoln inštrument za glasbo Johanna Sebastiana Bacha, edinstvene v Skandinaviji. Pri gradnji orgel so se držali Silbermannove zamisli in igranje nanje ti daje popolnoma naraven občutek. Intonacija ali zvočna podoba orgel je v celoti najvišje kvalitete. In čeprav so orgle v svojem bistvu Bachove orgle,

nanje lahko izjemno lepo izvajamo širok repertoar nemške in celo francoske pozno baročne glasbe kot tudi zgodnjo romantično glasbo, še zlasti nemško.

Hans Fagius, ki se za gradiva in informacije toplo zahvaljuje vikarju Peru Andersu Sandbergu in organistu Svenaku Svenssonu, je o Močnikovih orglah v švedski cerkvi v Oslu na Norveškem zapisal:

Orgle imajo res le 19 registrov, vendar dajejo vtis bistveno večjih. Tomaž Močnik je že večkrat dokazal, da je s svojo ustvarjalno fantazijo sposoben iz omejenega nabora registrov pripraviti dodatne zvočne barve in možnosti.

Zaradi pomanjkanja prostora je vsaki sapnici le po en klinasti meh, mehove dopolnjujejo uravnavni mehovi. Velja poudariti in si zapomniti, da je uravnavne mehove mogoče izključiti s pomočjo potega balgspere, se pa premaknejo v ta položaj tudi med delovanjem tremulanta. Če na glavnem piščalju odpremo register *sechst quinta altera II*, na gornjem piščalju pa do polovice izvlečemo *cornet I–III*, bomo dobili dve neodvisni kvinti, kar odpre raznolike možnosti za solo kombinacije. Transmisije v pedalu – z izjemo posaune 16' – ki so vse speljane iz glavnega piščalja, delujejo presenetljivo učinkovito. Seveda bi bil samostojen subbas zaželen, vendar smo se mu zaradi pomanjkanja prostora morali odpovedati. Odločali smo se med rešitvijo z *bordun 16'* v glavnem manualu in transmisijo v pedal in možnostjo samostojnega subbasa, pri čemer bi manual ostal brez 16-čevljskega registra. Odločitev ni bila težka.

V člankih o teh orglah se neredko poudarja, da so dvojnik orgel Gottfrieda Silbermanna. Vendar je treba te trditve nekoliko popraviti. Bolj prav je, če rečemo, da je orgle navdihnil slog Silbermannovih orgel. Igralnik je brez dvoma kopija Silbermannovih standardnih igralnikov pri dvomannualnih orglah. Razlika je le v tem, da je v pedalu dodan spodnji cis, obseg manuala je povečan do f3, pedala pa do d1. Tako velike Silbermannove

orgle so bile izjemno standardizirane, Močnikove orgle v Oslu pa imajo kar nekaj registrov narejenih po zasnovah drugih sočasnih mojstrov, kar mu lahko štejemo le v dobro. Registrov *gemshorn*, *doppelflött*, *sechst quinta altera* (= *sesquialtera*), *holz-flött* in *waldflött* ne bomo nikoli srečali v Silbermannovih orglah. Prav tako je Silbermann *cornett* običajno postavil v glavno piščalje, vzporedni registri v gornjem piščalju pa so bili samostojni. Nadalje pri orglah takšne velikosti v manualu piščalja ni nikoli vgrajeval jezičnikov, pedal pa je omejen na največ dva do tri registre, ostalo pa so bile morda zveze z glavnim piščaljem. Pri mnogih rešitvah v teh orglah je Močnik posnemal velike orgle Zachariasa Hildebrandta v Naumburgu iz leta 1747. Tako bi bilo morda bolje, če ne bi toliko poudarjali, da gre za kopijo Silbermanna, ampak raje rekli, da se slogovno zgledujejo po saško-turingijski šoli prve polovice 18. stoletja.

Nobenega razloga ni, da bi tovrstne kompromise kritizirali, saj končni rezultat odlično omogoča izvajanje glasbe Johanna Sebastiana Bacha – celo bolj kot osnovni koncept Silbermannovih orgel, pri katerih se srečujemo tudi z neljubimi omejitvami.

Marca sem imel pri Margareti priložnost igrati na oboje orgle. Na koncertu je bila na sporedu Bachova glasba, med nedeljskim bogoslužjem, ko je Svenake Svensson na Setterquistovih orglah spremljal ljudsko petje, pa sem liturgične dele igral kot solo orgle. V treh dneh igranja in uživanja na orglah sem postajal vse bolj navdušen. Čeprav se zdijo samo skromne prezbiterijske orgle, dobiš vtis, da igraš na ogromen instrument z mogočnim plenom in neskončnimi možnostmi zvočnih kombinacij. Intonacija je izvrstna – od širokih in pojočih *principalov*, preko značilnih flaut do barvitih jezičnikov. Posaune v pedalu se idealno odziva in v svoji zaokroženosti daje zvoku učinkovito in široko osnovo. Trompett in krumphorn imata bolj mil francoski izraz, ki ga je Gottfried Silbermann povzel po svojem bratu Andreasu v Strasbourgu. Trobento je tako brez problema mogoče uporabiti za normalen pleno. Zelo praktična je bila odloči-

tev, da se v glavno piščalje postavi ozkokenzuri-rana sesquialtera, kar daje možnost oblikovanja impresivnega terčno obarvanega plena. Ta hkrati lahko odlično služi kot solo v francoskem tierce en taille. Po drugi strani ima širok cornett na gornjem piščalju zaokroženo in mehko polnost, kar ga na-

redi za prelep solo register, ki pa nikakor ne izstopa preveč, kot to neredko slišimo pri francoskih kornetih. Kot najlepše registre bi morda izpostavil gemshorn in doppelflöte v glavnem piščalju ter quintadehn v gornjem. Tu se je Močnikov talent odličnega intonaterja res najbolj izrazito pokazal.

Leto	Opus	Kraj	Opis	Velikost: Število registrov / manualov + pedal
1998		Zasip	F. Goršič, op. 25, 1876, obnova, dodan pozitiv s 5 registri	19 / II + P
1998		Sv. Katarina nad Trbovljami	J. F. Janeček, 1749, A. Hörbiger, 18??, obnova	9 / I + P
1999		Rova	F. Goršič, 1866, F. Jenko 1928, obnova	7 / I + P
2000	1	Naklo	Nove	37 / III + P
2001	2	Bela Cerkev	Nove	13 / II + P
2001		Črniče	Brata Zupan, op. 68, obnova	14 / II + P
2002	3	Ljubljana, Teološka fakulteta	Nove	13 / II + P
2002		Srednja vas	J. G. Kunath 1830, obnova, dodan pozitiv z 8 registri	25 / II + P
2002		Sv. Jošt nad Kranjem	J. J. Eisel, 1764, P. Rumpel, 1836, obnova, dodan pedal z 2 reg.	10 / I + P
2002		Batuje	Brata Zupan, op. 109, obnova	8 / I + P
2002	4	Gorenji Logatec	Nove	19 / II + P
2003	5	Budanje	Nove, vgrajen F. Goršič, 1875	27 / II + P
2003		Vranja Peč	Brata Zupan, op. 100, 1905, obnova	7 / I + P
2003		Motnik – Sv. Magdalena	J. Bervar, 1898, sapnica, 18. stol., obnova	4 / I
2003		Smlednik	F. Goršič, 1881, obnova	21 / II + P
2004	6	Križe	Nove	19 / II + P
2004	7	Ljubljana – zasebne	Nove	11 / II + P
2004	8	Benetke (I) - zasebne	Nove	5 / III + P
2004	9	Hinje	Nove	15 / II + P
2004	10	Sv. Križ nad Jesenicami	Nove	13 / II + P
2005	11	Vipava	Nove	27 / II + P
2005		Prvačina	Fratelli Aletti, 1930 (?), obnova	9 / II + P
2005		Zgornje Gorje	Brata Zupan, op. 99, 1905, obnova	12 / II + P
2005	12	Kronska Gora	Nove	18 / II + P
2006	13	Groblje	Nove	16 / II + P

Leto	Opus	Kraj	Opis	Velikost: Število registrov / manualov + pedal
2007	14	Velesovo	Nove	37 / II + P
2007	15	Ljubljana - Šiška	Nove	47 / III + P
2007		Šoštanj	V. Marthal, ca. 1825, obnova	14 / I + P
2008	16	Hans Fagius (S) - zasebne	Nove	13 / II + P
2008	17	SGBŠ Ljubljana	Nove	15 / II + P
2008	18	Trata - Velesovo	Nove	12 / II + P
2009	19	Ovsiše	Nove	12 / II + P
2009	20	Žagar - zasebne	Nove	8 / II + P
2009	21	Ljubljana - Dravlje	Nove	20 / II + P
2010	22	Videm pri Ptuj	Nove	19 / II + P
2010	23	Höör (S)	Nove	34 / III + P
2011	24	Šenturška Gora	Nove	11 / II + P
2011		Veberöd (S)	Mårtensson, 1986, predelava, preintonacija	18 / II + P
2011		Leibnitz (A)	Gebrüder Mayer, 1906, obnova	11 / II + P
2011		Šoštanj	A. Rämer, 1751, obnova, rekonstrukcija	6 / I
2012	25	Graz - univerza (A)	Nove	10 / III + P
2012	26	Kitzeck (A)	Nove	17 / II + P
2013	27	Pirniče	Nove	17 / II + P
2014	28	GŠ Velenje	Nove	6 / II + P
2014	29	Staffanstorp (S)	Nove	27 / III + P
2015	30	Blenstrup (D)	Nove	12 / II + P
2015	31	Lund (S)	Nove	12 / II + P
2015	32	Malmö (S)	Nove	12 / II + P
2016	33	Brezovica	Nove	30 / II + P
2016	34	Sporup (D)	Nove	14 / II + P
2016	35	Oslo (NO)	Nove	19 / II + P
2017	36	Šenčur	Nove	28 / II + P
2018	37	Höllviken (S)	Nove	34 / III + P
2018	38	Tönnersjö (S)	Nove	12 / II + P
2018	39	Vrh Sv. Treh Kraljev	Nove	8 / II + P
2019		Limhamn (S)	Åkerman & Lund, 1938, obnova, predelava, povečava	40 / III + P
2019	40	Lind (A)	Nove	10 / II + P

A = Avstrija, S = Švedska, D = Danska, NO = Norveška

